ఆంధ్రపత్రిక ★ సారస్వతానుబంధం

1953 సం॥ నవంబరునెల 1-వ తేదీ, ఆదివారము

ఇటవల రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన శ్రేయ్యి పదాభిషేక ప్రచారసమితి వార్షికోత్సవ సందర్భంలో శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాథంగారి చేతుమీద భరత నాట్యం చేసి ప్రేక్షకుల మన్ననలందిన సోదరీమణులు కుమారి ఉమ, కుమారి సుమతి, వీరు శ్రీ తక్కాది కృష్ణరావుగారి కుమార్తెలు.

కథానిక:

బానిస

శ్రీ బుద్ధవరపు వెంకటరత్నం

"సతిగా!"

"చిత్తం"

"తియ్యరా బండి వరకాలాగట్రా వుంటయ్ జాగ్రత్త" అంటూ హెచ్చరించి మెత్తని పరుపు వేసిన నవారి బండిలో పడుకున్నాడు వెంకయ్య కొత్తగా పైనూడ్చ్ పొంతం వుండి కొనితెచ్చిన పరయెడ్ల జతి చుట్టగా పొగలను లాగాయి. అసలు బాటి పరాగేచిత్రమైంది తల్లకాళ్ళు చేతబట్టుకుని సతిగాడు జారితీశాడు. ఫ్రజపేట వీధులలో అడుగుపెడుతూన్న చిన్నపిల్లల్ని "దూరం"తప్పుకోండి" అంటూ హెచ్చరిక చేస్తూ ముందు నడుస్తున్నాడు. నందువైపు మళ్ళే వరకు మారగ్గమ్మ బండివైపూ తదేకదీక్షగా చూస్తోంది. కొమ్ములకి తగిలి ఎత్తబడ్డ మనుష్యుల కలకలను దూరానికి లాక్కుపోయాయి రెండ్లు తొలిపెట్టు చేరువగా కూర్చున్న భర్త అవుపించనంత లేదు. కొంతసేపు బాటిట్లో అలాగనే నిలబడుని ఇంట్లోకి నుల్లింది.

ఊరు వదిలి కరుపు మీదుగా పొట్లోకి పాగింది బండి యాభైయ్యో పడిపాటి అరవైప్రవేశించిన వెంకయ్యకు పోయేమీద మోజాలేదు. జల్సాకి అగ్గిపెట్టె సంతే, నిలువ్రాలాల్సి, బట్టతల తుట్టూ మునీలేపెంట్లు కలపి పులుపుకొన్న తలమీద, ఘనఘనులాడే నులాలి అత్తరూ పూస్కుంటు. ఇంత వయసొచ్చినా సుర్రకపడితే పరిపక్వతలేదు ఇరవయ్యోవడితే పరిపక్వతలేదు అనడం మొదలుపెట్టాడు కోడెల్ని. అని అనలే దెబ్బుంటే-హింసిస్తు క్షణంలో పాలు కాళ్ళ పవారీ ప్రారంభించాయి ఉంగరేసుకుంటూ సతిగాడు ముందు పోతూ వే వున్నాడు.

పోట్లోనించి పడివి ముందు లో కొచ్చింది బండి. పట్నం పోయే కారు దూరాన దొరుకుగా జంక్షన్ పైపు తూలి చిమ్ముకుంటూ యెగబడుతోంది తెగ వేగంగా కారు దాటిపోతుంటేకూడని ఎత్తుమురి అదిలించాడు ముల్లుపోటు పొడిచి కొరడా కర్ర తిరగబడి కోపదీ పెళ్ళు పరిపడను రెండుపాట్లు తాకింది బాటికి మతిపోయి పరైయింది అమాంతంగా రోడ్డుప్రక్క నుబ్బ పెట్టిన రాళ్ళపైపు బండిని లాగేశాయి బండి కొక్కొమ్ము లేచిపోయింది వెంకయ్య ఉలిక్కి పడ్డాడు "పడిపోయింది రా బండి" అంటూ ముందుకు బాలాడు ఎక్కడ ఆదమాయించబానికి, అప్పుడే రెండు కాళ్ళు గట్ట అవతలికి పోయాయి కొక్క ప్రక్క దర్శం గుట్ట దొర్కనీంది "అనండి - పర్వా లేదండి" అంటూ ఒక్క అంగలో బాతికట్ట ప్రక్కకుదూకి ఖుబ్బను అని గుట్టమీద నుంచి బాలిపోయేబండిని కాకాడు సతిగాడు. "ఇబుక్కుబ్బ కుదుటబడిండి బండి దానిదాన్ని పొక్క పరుపు దళపాటి తేవ అరచేతితో చిరకపరిచి కోడుమీదికి తీశాడు మీగంలో పోయిందప్రాణం తిరిగి వచ్చింది వెంకయ్యకు. సతిగాడు సాధారణుడుగాడు ఎంతబలం! ఎంత జాగ్రత్తం! అనుకున్నాడు, ఇటవలకి రంగుపేయడం మానుకున్న మీసాల్ని మెలి పెట్టుకుంటూ

కారు ఆగింది పట్నంకు తీసుకెళ్లు చిందించుకున్నాడు వెంకయ్య కారు కండక్టరు ఆ ప్రక్కకి పున్న పోటాలలోంచి బిందెడునీళ్లు తెచ్చి కాలికాలి పున్న కారుయింజనులో పోస్తున్నాడు "సతిగా! పెందరాళే పనక్కట్లు రాత్రికి యింటికొడతే పడుకో జాగ్రత్త నేను మళ్లీ లక్ష్మీ వారం ప్రొద్దున్నే వచ్చేస్తా చీకటితో కే బండితో బయల్దేరు - ఈ జాలుగు పోజాలా మూసలకు గడ్డి, పడితే పెట్టి జాగ్రత్తగా చూడాలి-మరి నువ్వుండు ఎందుకో మళ్ళీ పిలచాడు మళ్లిపోయే పొలేయను వెంకయ్య" ఒరే-ఇంటకాడ అడిగి చూడకు బియ్యం కే బిమ్మన్నా నని చెప్పి తీసుకోకు" అన్నాడు కారు సతిగాడ్లే దూరం చేస్తుండగా.

సతిగాడు బండియొక్క పక్కన్నాడు పూళ్లోదాకా ఎప్పుడూలేనిది బండిలో కూర్చుని రాజాలనిపించిందాకికి నంజ చీకటి దారిలో ఎవరూలేరు ఎద్దు చెయ్యి తిరిగే జాలుగుకొట్టూ యెత్తే బాపడు పాలిమేర చేరుకోవేదాకా యెంతో హాయిగావుంది బండిలో మెత్తనిగడ్డి-దానిమీద పరుపు-దానిపై నుబ్బుదుప్పటి ఆకాస్సేలా వాడికో కొత్త ఆనందం కలిగించాయి. ఇట్లు సమీపించగానే ఊళ్లో వాళ్లేమనుకుంటారూ? అనిపించింది భయంగూడా

"మారమ్మగారూ" ఒక్కటే కేక వేశాడు ఎదురు చూస్తోందా అన్నట్లు తటుక్కున తలుపు తెరుచుకొని ఆరుగు మీదికి వచ్చిందామె మారమ్మ వెంకయ్యకి ద్వితీయం యాభయ్యో పడిగడ దాటిన తర్వాతి పొతికైనా దాటని తమ్ము కట్టబెట్టారు తల్లిదండ్రు బుయాపై ఎర్రరాలపై చిలుకు మా గా జీ, ముంపైపేలు జాదాపు నిల్వ జవ్వాదీ యువిగాన వెంకయ్య యేకోకిల్యయూ వాళ్ళను బలంగా లాగాయి ఈ వివాహం పైపు-పెళ్లయిన బాటిమండి. ఆమె జీవితం పెడగానే వుంటూ వచ్చింది. అలాగే పనుల జాతుర్యంవల్ల పాలు గళ్ళబాటికి ఇంటో పెత్తనం ఆమె చేతికొచ్చుకొంది. భర్త ఆమె గీచిన గీటుదాటలేక పోట్టు.

"కారందిందాకో", ఆ క్రమత్తో త్రళ్ళించింది

"అందింది కామండీ" అంటూ ప్రారంభించాడు సతిగాడు ఇ జాగ్రత్తగా పెద్దగడం గడిచిందండి. కారు అందుద్దో లేదోఅని దూడల్ని గదమాయించాడు కాళ్ళూలు. ఏమండీకి కాలుపు కాళ్ళు పొక్కపారి దొర్తేపాయి-జబ్బుగానీ తిరగడొయ్యి ఇట్టే గానీ తేకుంటే ఇందితో పనో పప్పపప్పయి పోయేవాడు" అంటుంటే ఆమె చిరు నవ్వు నవ్వుకుంది. అంత పెడల్పయిన వెనుపట్టే, ఆకండలూ వాడు దాటుంటే సతిగాడు ఇంకేమన్న మాటేమిటీ-మాట బంతే పదిబస్తాల బరువున్నా సరే-తిరగ బడినలసింకే అనుకుంది మారమ్మ

"ఇంకేం-మంచిపనే జరిగింది ఎప్పుడొస్తావన్నారా?-నీతో ఇంకేమి చెప్పలేదూ"

"లక్ష్మీవారం పొద్దున్నే ఇండంపమన్నారు. ఈ జాలుగురో జాలు యిండాకే బయండి దూడల్ని కట్రా జాగ్రత్తగా చూడమన్నాడండి" అన్నాడు బండివిప్పుతూ సతిగాడు. "అయితే పెందరాళే పోయి రా రా" అంది మారమ్మ

సతిగాడు కోడెల్ని విప్పి పెరట్లో గట్టి పచ్చిగడ్డి వేసి యింటికెడుతూ యేదో జ్ఞాపకమొచ్చినట్లు రెండడుగులు వెనక్కు వేశాడు

"ఏంరా?" మారమ్మ ప్రశ్నించింది "బాబుగారు-మూడెనూరు లెట్టిందమన్నారుంటి" "ఓరి-చెప్పేవుగాదేం" అంటూ ఆమె లోనికెళ్లి పెట్టతో చేతెడు బియ్యం తెచ్చి పైమీద తువ్వాలుబటమని వెలిపింది గిరిజాల తలవోంచుకొని స్తంభానికి గట్టిన లాంతరు వెలుతురులో ఆమెనుచూసి సంతో షంతో మూట గట్టుకున్నాడు బియ్యం అచీకటో ఆమెగట్టెన తిలని పుల్లుచీరెలో, వొంగిన వొయ్యారమైన వొంపులో, కొప్పులో తురుముకున్న పువ్వుల్లో వాడికి అర్థంకాని వెర్రివాసన వలన కనిపించాయి.

2

"మారీ!".

"ఏం-ఇంత పెద్దోయింకేం"అంటూ ఎదురొచ్చింది గూడెంలో నుడి పెలోంచి సతిగాడి పెళ్లాం

"బుట్టట్టుకురాయే"అన్నాడు మారి బుట్ట తెచ్చింది బుడ్డిదీపపు వెలుతురులో మూసిపోయిన తువ్వాలులోంచి దిగజారుతున్న పన్నబియ్యం చూచి మారి దిగ్భ్రాంతిపొందింది "ఇయ్యెక్కడివిరాకో" ఆశ్చర్యతో అడిగింది "కామందులు పెట్టారు. ఇయ్యేళ బాబు గోరికి గండం గడిచిందిలే-కానీ నేను మాళ్ళ లడిగితే ఆయమ్మ కిచిడీ బియ్యం ఇచ్చింది" అన్నాడు పతైయ్యకుంటడుకు తిక్క వుండని బియ్యాన్ని చూచి ఆశ్చర్యపోతూ "అంతేలే-ఆయమ్మ మనసు కొళ్ళకళ్ళు పెడితే పెటనూ గల్లు తిడితే తిట్టనూ గల్లు ఉడుకు నీళ్లు న్నాయి కడ్డెలో పోసుకో" అంది మారి.

క్షణంలో నీళ్లు పోసుకోవడం అయిపోయింది. పాయంత్రం కొన్న చెపలయిరుగు పెడిపెడిది వొడ్డించి కడుపునిండుగా భోజనం పెట్టింది మారి. అన్నంతిని తాపీగా చుట్ట చుట్టుకుంటున్న సతిగాడు కుక్కి మంచ మంచంమీద పక్క సరిస్తున్న పెళ్ళాన్ని చూసి "ఒరే-ఇయ్యేల కొలుపుక్కి పోవాలే కాళ్ళు మరీ మరీ నెప్పాడు ఇంటికాడ పడుకోకుని" అన్నాడు "పడుదుపులెద్దూ ఇపుడేం మునిగిపోయిందిలేదు కాకపోయినా ఇవప్పెట్టిలాంటి లాగిలి అనితే భద్ర కాలిలాంటి మనిసి"

"ఓ అయ్యకి పొళ్లమ్మకుపన్నాక తప్పదా పెళితిరాలి" అన్నాడు సతిగాడు "పళోద్దు" అంది మారాంతో మారి కాస్సేపు సరాగా లలుపన తర్వాత లేచాడు-నుమ్మందాకా పొగ పంపుతూ "ఏటో కాకదోలా వుంది మూసెయ్యమంటే మూసవుగంచా" అన్న మారిని అడ్డుకొని "ఊరికే అలా గంటాపుగాని నీకేమే" అంటూ పొగి పోయాడు సతిగాడు పొవిపగా అమ్మకుపోయిన భర్తవైపే విత్తరగా చూస్తూ మారి అలాగే నిలబడిపోయింది గడపమీద-మారిది కొత్తకాపురం— ఊరూ వాడూ బాగా వుంటుందని ఎరికోరి సతిగాణ్ణి కట్టుకుంది. ఎడ్ల బాటు పెపలేని ఎదలోని రోడ నిలువు కోలేని పిల్ల

సరాసరి వెంకయ్య-యింటికి ఆరుగు చేరుకున్నాడు సతిగాడు సగంకాలి కొడిగట్టిన పాటాపటుట్టను దీపంపెట్టి గుడ్ల ముట్టించాడు కట్టుకోవాలికి కొంటేనింకా బట్టలుబాలేని నిద్ర వేడు. కాళ్ళు యిచ్చే రెండు కాటాలా తనకూ మారికి పొయ్యిమీదికి పొయ్యి కిందికి పస్తాయంటే బాజెప్పుడు గోచిపాతతో కే సాఖరీ చేస్తాడు అది వూళ్లో మారీశాలీ చేస్తుంది పైమీద పొక్క చిన్నతువ్వాలు, గోచీపుడ్డా, చేతిలో కర్ర ఇవే వాడికి విడువకుండా వుంటాయి. చుట్ట కాలుస్తున్న వాణ్ణి నమ్మంలో తన్ని మారమ్మ యెంతసేపటినుంచి చూస్తోండో - "పొగాకిస్తున్నట్రా" అన్న ప్రశ్నతో వాడు ఆమెను తిరిగి చూశాడు - "చిత్తం" అన్నాడు. లోపలికెళ్లి రెండు రెక్కలు తెచ్చి యిచ్చింది ఆమె. ముక్కుపై పెట్టగానే కమ్మనివాసనొస్తుంటాణ్ణి చక్కని పరచింది ఆ పొగాకు అప్పుడప్పుడు వెంకయ్య అపురూపరంగా వాడు కంటూ వుండడం వాడు చూశాడు "ఏమన్నా గావలిసే రాత్రి పిలువు" అంటూ మారమ్మనింపాద్వారంమూసుకుంది సతిగాడికి అలంకారు కాల్చబుద్ధి పుట్టలేదు మర్నాటికి అట్టే పెట్టుకోవాలనుకున్నాడు నుడతపెట్ట జాగ్రత్తగా స్తంభం పతిమీది ఖాళీస్థలంలో భద్రపరచి తువ్వాలు పరచుకొని మేను వాల్చాడు అరుగుపై. రెండు గుప్పులు లాగి కపాటాపు పొతచుట్ట ఆరిపోయింది నువిత్తుడి చేసి పెవులో వుంచి నిద్రపోయాడు చీకటితో కే జేయవలసిన పనులు ఆలోచించుకుంటూ పగల్లా తెగవాకికి చేసిన సరాలువాణ్ణి క్షణంలో ఏ లోకంలోకో తీసుకుపోయాయి.

అలా ఎంతసేపు గడచిందో-"సతిగా ఒరే-రే" అంటున్న భీకరమైన కేర్కలిపే పిలుపుగాణ్ణి చకికి పరచింది ఉలిక్కిపడి లేచాడు కళ్ళు నులుముకుంటూ గుండెలను దుడుసు మనిపించింది గాజాల మ్రోతితో తన్ను తిట్టే లేపుతున్న మారమ్మవైపు-అరే! ఆమె తన్ను తోకింది. కారణం వాడికి అర్థం కాలేదు-"అలా చూస్తావేం-చెయ్యాలా-తెమ్మంటే" "ఏంరండి" అన్నాడు ప్రశ్నార్థకంగా ఆశ్చర్యంతో పలికే ముఖంలో ఆమెను చూసి "పూ మొచ్చింది-త్రర్రట్టుకురా" అంటూంటే-"పూమా" అని తిటాలుక తెచాడు అప్రయత్నంగా పలంగల వాడి చేయ్యి కర్రను లాక్కొంది మారమ్మ లాంతరు పట్టుకుని ముందు పోతోంది దడదడా వాడు ఆమెను అనుసరిస్తున్నాడు

ఎన్నడు అడుగిడి యెరుగని దివ్య భవంతి దేవుడీదాటాడు పొలగచ్చు హాలులో వాడి కాళ్లు త్రొక్కి పలాటలో జారుతున్నట్లయింది హాలు గడిచాడు మందువా-వాలుగు పైపు లాలాలు గమ్మాలు తీర్చి వున్నాయి ఎన్నాళ్ళయిందో అది కిట్టెలో పలవంపని చేయించాడు ఆ యింటికి-తనితం లో ఎన్నడూ ఏ కారణానా వాడు అటి యిల్లు త్రొక్కి యెరుగడే-పరాసరి ఆమె పడకగదివైపు వారిడీసింది తుణంలో ఆమె మంచం కాడనిలుచుంది "గాబచ్చువాండి" భీకరవాక్యం తిడి చెకుతున్న కంఠంతో ప్రశ్నించాడు "ఊ-అలా నిలబడి పోయా వేం-నిద్దర కుత్తువొదల్లేదూ?" అన్నది ఆమె పతిగాడు లోనికి అడుగు పెట్టాడు— "ఎక్కడండీ పాము" - "అదిగో-ఆ గోడమీద నుంచి దిగిందరా అవల ప్రక్క నున్న తొళ్ళ గూడులో పిలకోసంలా వుంది వచ్చింది "అంటూ ముందు ఆ వలి ప్రక్క చూపించింది. ఇంకనిజమే అనుకున్నాడు శేవాతత్పరతలో ఉద్యుక్తుడైయాడు తిటాలుక దూవల నిలబడి కర్ర చేత్తో బట్టుకొని ముందుపై వాలి అవలిప్రక్కకు వంగి "ఇక్కడేవాండి దీపందూపండి" అంటున్నాడుమాస్తు పాము కనబడకే-వాడికేమీ అర్థంకావడంలేదు పామంటే వాడికి భయమే ఏమూలనుంచి వచ్చి కరుతుందో అని చూడలుకున్నాడు. క్షణంసేపు నిశ్శబ్దంగా వుంది వాతావరణం కొద్దివిసుపుల అనంతరం త్రాచుపాములాగుకే వాణ్ణి జలదరింపచేస్తూ ఏదో వస్తువు వాడివెనుపట్టుని అదరిందవాడికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టు పనికట్టాడు మెత్తగా నుతిమెత్తిగా ఒక కోమలహస్తం తనను కౌకింది. గాజాలప్రోతో మెల్లగా పల్లని రొదచేసింది.

ఒక అవస్థలోంచి మరొక అవస్థలోకి ప్రవేశించింది వాడి మనస్సు ఇదేదో మహేంద్రజాలంలా వుంది కళలో నిజమో తెలియడంలేదు తాను పున్నది పుట్టారత్రోక్కి చూచి ఎదుగ నిశ్చలం మెత్తనిపొన్న-చుట్టూ తూపిరి సలుపకుండా పొగలతో తీ ఘనమ ఘనులు. తనను తాను మళ్ళీలేకుండా వున్నాడు. అనలే పెంరటుగావుంటే వాడిమెదడు మొద్దుబారింది యేం చెయ్యాలో వాడికి అర్థం కాలేదు. చుట్టూ ఎంతో నిశ్శబ్దం తాండవిస్తోంది బయట కటుకచీకటి కరాళనృత్యం చేసోంది. జగత్తు మైమరచి నిద్రలో పొర్లుదాటుకొన్న రాత్రి.

అతడు స్వాతంత్ర్య మెరుగని నవ పడు కలవారి కాళ్లవద్ద పడివుండి వారి ఆగ్రహాగ్రహాలకు లోనై, నిరోదాలకు నిచ్చిత్రాలకు గురియై బతుకుతూ బండెద్దులా బతుకుపాగిన్నవ్వు జానిమ తివవొళ్ళుకోసం, త్రివపాణ కోసం కాపుందులకు అమ్ముడుపోయిన వాళ్ళు. యజమానుల బైఖరి ఎరుకలేనుంటుందో-కాకున్నా మంట్లు వచ్చి పడ్డ అరటి ఆకుపైబడినా, అరటిఆకు మంట్లు పైబడినా ఆకుకేమం - మంట్లు శేం-చక్కని తుండండి ఆకును బ్రద్దలు చేసుకుపోతుంది —

ఆ ఇంటిలో మారమ్మదిమాట ఆమె ఆజ్ఞకు తిరుగాడితే అవుళ్లో బతుకడం దుర్లభం. తనకొక విశ్వాస్యజీవి-యజమాని మాటకు కట్టుబడి నుయ్యి కాదంటే గొయ్యి ఎదురొస్తున్నాయి ఏంచేస్తాడు? ఆ క్షణంలో అక్కడ వాడు అటవస్తువు-సలాము అంతకంటే గూడ కనాకష్టమైపోయాడు కడుపాకి భంగాలకు, సంస్కార విహీనుడు, పురుషుడయ్యా యేమి చేయజాలని అమాయకుడు తుదకు పుటుకకొరానికి లొంగక తప్పిందికాదు భయంతో, సంకోచంతో, పాలిపోయిన చీకటి వంటి క్షీణకళ్ళతో యజమానురాలి ఆజ్ఞను తూ చా తప్పకుండా పాలించాడు.

3

లక్ష్మీవారంనాడు ఉదయం జంక్షనులో వెంకయ్య కోసం బండి సిద్ధంగా వుంది. ఆనుకొన్న ప్రకారం మొదటి కారులో వచ్చేశాడు పొగాకు జాగ్రత్తగా బండిలో పదుకొని బండిపోనిమ్మన్నాడు దారిలో సతిగాణ్ణి తెగ వేస్తున్నాడు ప్రశ్నలు.

"సరిచేసేలాగుందిరా?"

"కోతి కొచ్చింది పొరా బండి పడిపోకుండాడు. అదిబారం కొడిని కొనితోలిబట్టెయ్యాలి"

(9 వ పేజీ చూడుడు)

సర్దారావు పటేలుగారి ఆధ్వర్యం స్థానికులరూ పాదర్శంలో పీదలకు అన్నదానము చేస్తున్న దృశ్యం.

ప్రతి మార్కు ఇంటింటా పేరుపొందినవే!

M VOP

చాముండి నంది వనస్పతి

రేడియో మార్కు శుద్ధి చేయబడిన నూనె

M VOP

అకలి కలగించును & ఆరోగ్యకరము

మైసూరు వెజిటబుల్ ఆయిల్ ప్రొడక్ట్సు లిమిటెడ్

బెంగుళూరు, మద్రాసు.

మాతృభారత స్వరూపాన్ని తీర్చిదిద్దిన కళాకారుడు

శ్రీ వల్లభ్ భాయ్ పటేల్

అక్టోబరు 31 తేదీ 76 వ జన్మదినం

గాంధీ జయంతి జరిగిన మూడంగానే పటేలుగారి జయంతి జరపడం మన వాడుక వీరిరువురు ఒకేదినమందు జన్మించక పోయినా, ఒకే మాసంలో, ఒకే దేశంలో (అంటే గుజరాతు దేశంలో) జన్మించారన్న మాట సత్యం. వీరిరువురిలో వయస్సు యందు గాంధీగారే పెద్ద

అక్టోబరు 31 వ తేదీ 1875 సం॥ లో జన్మించాయ పటేలుగారు వీరి పూర్తి పేరు సర్దార్ వల్లభభాయ్ పటేల్. కాని వాడుకలో 'భా' లోపించి 'వల్లభాయి' పటేలనడం సాధారణమైంది

వల్లభ్ భాయి తండ్రి జవేర్ భాయ్ సాధారణ కుటుంబీకుడు కుమారుని మించిన ధైర్యశాలిపాలు తండ్రిలో ఉండబట్టే 1857 లో జరిగిన స్వాతంత్ర్య సమరంలో పాల్గొన్నాడు యోధుడని పేరు సంపాదించాడు. ఆ ధైర్య సాహసాలే కుమారునికి సంక్రమించాయి 92 సం॥ వృద్ధాప్యంలో తండ్రి గతించాడు అన్నదమ్ము లిరువురు మాత్రమే మిగిలిపోయారు బాల్యం నుంచే వల్లభ్ తన పట్టుదలను, కార్యదీక్షను చూపిస్తూవచ్చాడు 'నడియాద్' హైస్కూలులో చదవడం ప్రారంభించాడు ఇప్పటివలెనే అప్పుడు గూడ ఒక మూలకు తిరగకికి సంబంధించిన పుస్తకాల్ని అమ్మి జీవిస్తుండేవాడు. పుస్తకాల్ని తన వద్దనే కొనాలని విద్యార్థులను బలవంతే పెట్టేవాడు. 'వల్లభ్' దీన్ని విచారించ దలచాడు. విద్యార్థులలో ఆందోళన కలిగించాడు తత్ఫలితంగా జరిగింది సమ్మె, రద్దు దినాలు పాఠశాలల మూయవలసివచ్చింది పాపం! కడకు మూటాకట్టి తన పనిని విరమించుకోవలసి వచ్చింది.

'జడోదా' హైస్కూల్లో చదివేటప్పుడు మరొక సంఘటన జరిగింది అక్కడ ఒక గుజరాతీ మేష్టారుండేవారు వారికి సంస్కృత భాషపైనే అభిమానం వల్లభ్‌కు సంస్కృతమంటే పనికి లేదు గుజరాతు కొనుకి వచ్చాడు. సంస్కృతము నేర్చుకోకుండా గుజరాతీ చెప్పుకుంటే లాభమేమిటుంది? అన్నాడు మేష్టారు. మేమంతా సంస్కృతము చదివితే, మరి మీరు గుజరాతీ నెలకికి నేర్చిం పదలచారండీ?' అని చిలిపిగా ప్రశ్నించాడు వల్లభ్

మేష్టారుగారికి కోపం వచ్చింది ఆ దినమంతా కడపటి బెంచీపై నిలబెట్టాడు అంతటితో ఆయన ఆగ్రహము అంతమొందలేదు మరవటి దినాన్నుంచి మరింత మూచిత్రాత (పాఠ) ప్రాసి కొని రమ్మని ఆజ్ఞాపించాడు పాఠ అంటే గుజరాతీలో రెండవ్రాత పాఠ అంటే దున్నబోతు.

'పాఠ తీసికొని వచ్చావా? లేదా?' అని ప్రశ్నించాడు మేష్టారు ఒకదినము కోపంతో రాగానే వల్లభ్‌ని

'తెచ్చానండీ కాని అది పిల్లల్ని చూసి కెడిపోతుందేమోనని' అని చేయ్యి కర్రను లాక్కొంది మారమ్మ లాంతరు పట్టుకుని ముందు పోతోంది దడదడా వాడు ఆమెను అనుసరిస్తున్నాడు

ఎన్నడు అడుగిడి యెరుగని దివ్య భవంతి దేవుడీదాటాడు పొలగచ్చు హాలులో వాడి కాళ్లు త్రొక్కి పలాటలో జారుతున్నట్లయింది హాలు గడిచాడు మందువా-వాలుగు పైపు లాలాలు గమ్మాలు తీర్చి వున్నాయి ఎన్నాళ్ళయిందో అది కిట్టెలో పలవంపని చేయించాడు ఆ యింటికి-తనితం లో ఎన్నడూ ఏ కారణానా వాడు ఆటి యిల్లు త్రొక్కి యెరుగడే-పరాసరి ఆమె పడకగదివైపు వారిడీసింది తుణంలో ఆమె మంచం కాడనిలుచుంది "గాబచ్చువాండి" భీకరవాక్యం తిడి చెకుతున్న కంఠంతో ప్రశ్నించాడు "ఊ-అలా నిలబడి పోయా వేం-నిద్దర కుత్తువొదల్లేదూ?" అన్నది ఆమె పతిగాడు లోనికి అడుగు పెట్టాడు— "ఎక్కడండీ పాము" - "అదిగో-ఆ గోడమీద నుంచి దిగిందరా అవల ప్రక్క నున్న తొళ్ళ గూడులో పిలకోసంలా వుంది వచ్చింది "అంటూ ముందు ఆ వలి ప్రక్క చూపించింది. ఇంకనిజమే అనుకున్నాడు శేవాతత్పరతలో ఉద్యుక్తుడైయాడు తిటాలుక దూవల నిలబడి కర్ర చేత్తో బట్టుకొని ముందుపై వాలి అవలిప్రక్కకు వంగి "ఇక్కడేవాండి దీపందూపండి" అంటున్నాడుమాస్తు పాము కనబడకే-వాడికేమీ అర్థంకావడంలేదు పామంటే వాడికి భయమే ఏమూలనుంచి వచ్చి కరుతుందో అని చూడలుకున్నాడు. క్షణంసేపు నిశ్శబ్దంగా వుంది వాతావరణం కొద్దివిసుపుల అనంతరం త్రాచుపాములాగుకే వాణ్ణి జలదరింపచేస్తూ ఏదో వస్తువు వాడివెనుపట్టుని అదరిందవాడికి ప్రయత్నిస్తున్నట్టు పనికట్టాడు మెత్తగా నుతిమెత్తిగా ఒక కోమలహస్తం తనను కౌకింది. గాజాలప్రోతో మెల్లగా పల్లని రొదచేసింది.

ఒక అవస్థలోంచి మరొక అవస్థలోకి ప్రవేశించింది వాడి మనస్సు ఇదేదో మహేంద్రజాలంలా వుంది కళలో నిజమో తెలియడంలేదు తాను పున్నది పుట్టారత్రోక్కి చూచి ఎదుగ నిశ్చలం మెత్తనిపొన్న-చుట్టూ తూపిరి సలుపకుండా పొగలతో తీ ఘనమ ఘనులు. తనను తాను మళ్ళీలేకుండా వున్నాడు. అనలే పెంరటుగావుంటే వాడిమెదడు మొద్దుబారింది యేం చెయ్యాలో వాడికి అర్థం కాలేదు. చుట్టూ ఎంతో నిశ్శబ్దం తాండవిస్తోంది బయట కటుకచీకటి కరాళనృత్యం చేసోంది. జగత్తు మైమరచి నిద్రలో పొర్లుదాటుకొన్న రాత్రి.

అతడు స్వాతంత్ర్య మెరుగని నవ పడు కలవారి కాళ్లవద్ద పడివుండి వారి ఆగ్రహాగ్రహాలకు లోనై, నిరోదాలకు నిచ్చిత్రాలకు గురియై బతుకుతూ బండెద్దులా బతుకుపాగిన్నవ్వు జానిమ తివవొళ్ళుకోసం, త్రివపాణ కోసం కాపుందులకు అమ్ముడుపోయిన వాళ్ళు. యజమానుల బైఖరి ఎరుకలేనుంటుందో-కాకున్నా మంట్లు వచ్చి పడ్డ అరటి ఆకుపైబడినా, అరటిఆకు మంట్లు పైబడినా ఆకుకేమం - మంట్లు శేం-చక్కని తుండండి ఆకును బ్రద్దలు చేసుకుపోతుంది —

ఆ ఇంటిలో మారమ్మదిమాట ఆమె ఆజ్ఞకు తిరుగాడితే అవుళ్లో బతుకడం దుర్లభం. తనకొక విశ్వాస్యజీవి-యజమాని మాటకు కట్టుబడి నుయ్యి కాదంటే గొయ్యి ఎదురొస్తున్నాయి ఏంచేస్తాడు? ఆ క్షణంలో అక్కడ వాడు అటవస్తువు-సలాము అంతకంటే గూడ కనాకష్టమైపోయాడు కడుపాకి భంగాలకు, సంస్కార విహీనుడు, పురుషుడయ్యా యేమి చేయజాలని అమాయకుడు తుదకు పుటుకకొరానికి లొంగక తప్పిందికాదు భయంతో, సంకోచంతో, పాలిపోయిన చీకటి వంటి క్షీణకళ్ళతో యజమానురాలి ఆజ్ఞను తూ చా తప్పకుండా పాలించాడు.

3

లక్ష్మీవారంనాడు ఉదయం జంక్షనులో వెంకయ్య కోసం బండి సిద్ధంగా వుంది. ఆనుకొన్న ప్రకారం మొదటి కారులో వచ్చేశాడు పొగాకు జాగ్రత్తగా బండిలో పదుకొని బండిపోనిమ్మన్నాడు దారిలో సతిగాణ్ణి తెగ వేస్తున్నాడు ప్రశ్నలు.

"సరిచేసేలాగుందిరా?"

"కోతి కొచ్చింది పొరా బండి పడిపోకుండాడు. అదిబారం కొడిని కొనితోలిబట్టెయ్యాలి"

(9 వ పేజీ చూడుడు)

శ్రీ పైడిపాల్ల కృష్ణమూర్తి

శరీరదేహం పైన బాధ చేయకూడదని నిండే హింసాడు ఆ కడ్డీ తెచ్చిన వ్యక్తి చేతులు వణుకుచున్నాయి ఇంటిలో వల్లభ్ ఏమిటికి అలా చూస్తూ నిలుచున్నావు? ఇనుపకడ్డీ వల్లబడుతుంది ఆలస్యం చేయవద్దు నీవు పంచేపోస్తూంటే నేనే బాధ పేనుకొంటాను ఆ కడ్డీ తీసుకో' అంటూ కడ్డీ తీసికోబాయాడు వల్లభ్ ఆ మాటలకు అక్కడి వారందరు ఆశ్చర్యపడిపోయారు.

'నా చదువాలని బారిస్టర్ కట్టుకు పొంచాలనే తపనూతాలు మొదలే నుంచే వల్లభ్‌కు ఉంటేది అర్థిక పరిస్థితి కారణంగా 'లా' చదువలేదు కాని ముఖతరీగా ప్రాక్టీసు మొదలెట్టాడు ఎక్కువగా క్రిమినల్ కేసులకే విచారిస్తూండేవాడు గొప్పగొప్ప లాయర్లు తీయని విజ్ఞానాన్ని చూచి ఆశ్చర్యపడేవారు. ఆ కాలపు ఆంగ్లేయులు గూడ తీయని భాషనుకొన్ని చూచి నుంట్కుపై ప్రశ్నేడంకు వేశారు

'గోధరాలో ఒకసారి భయంకరంగా ప్లేగువ్యాపించింది. కోట్ల జనపద విడ్డ కొయిలపడ్డారు వల్లభ్ సేవా నిరతి అప్పుడు బయటపడింది కాని ఆ అబ్బాయి మరణించాడు ఎన్నాళ్ళవాటి కనుండి తిరిగివస్తూనే వల్లభ్‌కు మక్కి చేసింది. ఇంటికి వచ్చాక భార్యతో 'నేను బారిస్టర్ కెళ్లదలచాను. నీవు జవాబిచ్చాడు తుంటరివల్లభ్

మేష్టారు మరింత క్రుద్ధుడి పడ్డాడు. హెడ్ మాస్టరు గారి వద్దకు తండ్రాడు 'కేలంలోని విద్యార్థి నిరక్షరుడుకు నేను చూడలేదు' అంటూ రిమార్కు చేశాడు హెడ్మాస్టరు పరవశ్ జీవితాంతం వరకు ఈ మాటను మరువలేకపోయాడు వల్లభ్

ధైర్యం సహనశక్తిని చూపవలసిన మరొక సంఘటన అతని బాల్యంలో జరిగింది

ఒకసారి అతని చంకలో వుండు లేచింది అది పెద్దరణంగా మారింది మరి దాని వైశాల్యానికి వైద్యులు ఆపరేషన్ చేస్తే 'ఇనుపకత్తుంటను కాల్చి దానిపై వాత పెయండి వెంటనే బాగవుతుంది' అన్నారా వైద్యుడు. అందులకు వల్లభ్ ఇష్టపడడని అందరూ అనుకున్నారు కాని వల్లభ్ అందుకు తయారయ్యాడు ఇనుపకడ్డీని వేడి చేశారు. అది కాలి బాగా యెర్రబడింది

శరీరదేహం పైన వాత పెయకూడదని నిండే హింసాడు ఆ కడ్డీ తెచ్చిన వ్యక్తి చేతులు వణుకుచున్నాయి ఇంటిలో వల్లభ్ ఏమిటికి అలా చూస్తూ నిలుచున్నావు? ఇనుపకడ్డీ వల్లబడుతుంది ఆలస్యం చేయవద్దు నీవు పంచేపోస్తూంటే నేనే బాధ పేనుకొంటాను ఆ కడ్డీ తీసుకో' అంటూ కడ్డీ తీసికోబాయాడు వల్లభ్ ఆ మాటలకు అక్కడి వారందరు ఆశ్చర్యపడిపోయారు.

'నా చదువాలని బారిస్టర్ కట్టుకు పొంచాలనే తపనూతాలు మొదలే నుంచే వల్లభ్‌కు ఉంటేది అర్థిక పరిస్

బానిస

[7 వ పేజీ తరువాయి]

ఇంటువెళదామా చుట్టాలొచ్చారాని "లేదు"

"పాపికొండలు, దూడలూ పాకున్నాయా?"

"ఆఁ"

"చెయిదుతో పెలాగుందిరా?"

"పండు గెళ్ళాక గాసుకు కెళ్తాన్నుండి" (పతి ప్రశ్నేత్తు సమాధానం వస్తాంది గాని ధోరణి మంద్రం కొడిగా వుంది

"ఏం-అలావుం దేరా వ్యవహారం ఇంటికాణేదేనా చేటి వొచ్చిందా"

"అబ్బే" లేదు అని ముక్తసరిగా ముగించాడు పతిగాడు

కాపు నింటిదగ్గరదిగ వెట్టేసరా పరిచేలోకి వెళ్లాడు. మా పిన పట్టలు దీసేసి మంగలాణ్ణి కబురంపి క్షౌరంగా తిలం పెంచుకొని ప్రయాణ బడిలిక తీర్చుకోడానికి నిద్రపోయాడు వెంకయ్య అతనికి బాగా నిద్రపట్టేంది.

"వెంకయ్య లేచెసరికి పెళ దిరిగిలోయుంది, లేస్తూనే ఎందుకో పడక గది వంతెనా కలయజూశాడు. ఆ పెడుటాలు అద్దాలు ఎదుట మేజామీద పొమ్మలు ఏమీ కూర్చు లేదు. మంచంమీదనుంచి లేచి మండువాలోకి వస్తున్న ఆలిని తిలంపువారవున్న వొక వస్తువు ఇకిలి పరచింది.అది వొక చిలికిగోచీపాత అది అక్కడి కేలా వచ్చిందీ—కాలి నోముతేని అభిప్రాయం ధృవపర్చుకొన్నాడు—అది పూరిచివరం, పలువు వీధికి అమాంతం మాదిగగూడెంలో మూలన వుండివలసింది—మరి ఇన్ని గోడలుదాటి ఇక్కడికెలా వచ్చిందికి వెంటనే యింకోక యోచన—ఏమో అది ఏ దీపం తుడుచుకొనేదో గుడ్డ పిలిక ఎందుకు కాగూడదు? మళ్లీ గడ వెంటా కలయజూశాడు. వెలుతురు కైటకి తెలుపులు తెరిచాడు-రెక్క తెలుపు అమాంతం ఒక వస్తువు క్రింద పడింది-మళ్లీ గుండెలు కుక్కుకున్నాయి—భగంకాలిపి మట్టిపీక - అందు బోసూ పాటేమట్టు-అతని ఊహాలకం తు లేకుండా బాతోంది చరచరా వెళ్లి వెళ్లాన్ని అదుపుతూనూ అనిపించింది- కాని బాహాటంలేక పోయాడు.

ఇంతలోకి సూరమ్మ ప్రవేశించింది. సమ్మమందున్న చుట్టపీక నూ, గుడ్డ పీలికనూ చూచింది తమాంపేపు విభ్రాంతిపొంది మళ్లీ మనసు తిరగేసు పని "ఎక్కడ బడితే అక్కడ-వెధవ చుట్టపీకలు- తెగకాల్చితగులెవ్వాలుదీపం తుడుంచుకు నీపుడ్డ యీడాకేలా వచ్చిందీ? అంటూ వంగి ఆగుడ్డనూ చుట్టపీకనూ మండు వా లోకి గిర వా చేసింది వెంకయ్య నోరు విప్పకుండా లోపలికి పోయింది.

పతిగాడు పాయంత్రం పరాసరి పొలంనుండి ఇంటికొచ్చాడు. ఈ కాలం రోజుల్లోనూ తీరికగా మూలిరగ్గర మాట్లాడానికి వాడికి వీలు దొరకనే లేదు- "ఇదెక్కడి కొలువో నా పాణానికి దాపురించిపట్టుంది" అంటూ మొద లేసింది: "ఏజిత్తాపాటి అక్కాకొడు ఊడికం- ఈ యేల తీరుబడేలే- ఇంటికాణే వుంటూ" అన్నాడు పతిగాడు

"నీలబతే దాకా" ఎత్తిపొడిచింది మూలి

"అబ్బే రాత్రి కింజికాణే వుంటాను ఎక్కడికి వెళ్లమ్" అన్నాడు పతిగాడు

-బువ్వలయ్యాక భార్యాభర్తలిద్దరికీ సంభాషణ ప్రారంభమయ్యింది-"ఈ పూట కెళ్లక్కర్లేదూ"

"ఎందుకే-కాబొచ్చాడుగా"

"అయితే యీ కాలుసుపాళ్ళాదొరగారింటికాణే లేరూ?"

"లేరు పట్నంవెళ్ళారు"

"మళ్ళయితే జారింటికాణే తోంసుంటున్నాత్తిన్న మాట"

"ఇంటికాణే వన్న మ్యూటేంటి-ఒక రోజా చేలో-ఒకరోజా యింట్లో" ఆప్రయత్నంగా వాడు అబద్ధంగా కర్రేగోడను పెకలించుకొని నిజం బయటపడింది.

అణిగిమణిగివున్న ఆనందామృతాన్ని వాడు తనుమాడగలిగాడు— పళ్ళాలు తాపపడ్డాడు—మూలి తన రెండుచేతులనూ చాచి వాడిని కౌగలించుకుంది పాపిని ప్రేమించి పొరాన్ని ద్వేషించే భగవంతుని కౌగిలిలో భక్తునివలెవాడు పోయిగా నిద్రపోతాడు—ఎన్నిఘోరాలున్నా, ఎంతటి పైభయములున్నా, మరింకెంతటి మురిపాలున్నా కతే మూడుపాళ్ళు తన కి ఆనందంలో ఆకలేకాక లభించిందా? అనుకున్నాడు

కాలప్రవాహం వడిగాపారుతోంది పతిగాడు వెంకయ్య కొంచెం రొమ్ము పెడంగాపే వుంటున్నాడు కానిఇక పురిలోను రెండునిచిత్రమైన భావాలు గూడుకట్టుకుం టున్నాయి పరిచేలు కోతలు, నూర్పిడులు అయిపోయాయి. పొలేరు కృషి ఫలితంగా యొకరాశి కరిచెడుచొప్పున రాలాయి వడ్లు అయినాసరే వెంకయ్యకు పంటి కుం లేదు పరిగదా ఆవేదన నాటికి అధికమయింది

సూరమ్మకు మాత్రం సుఖంగానే వుంది కొపురానికొచ్చిన ఇన్నాళ్లకు నెలతప్పడం, తినకో ఉజ్జ్వలమయిన భవిష్యత్తున్నదని తెలిపే సూచనగా ఆమెకు ఆనందాన్ని అధికంచేసింది కాని రోజులుగడచినకొద్దీ ఆమెలో యీ పరిణామం భీకరలోనివిషవాతావరణాన్ని పొదుకొలిపింది బంధువులు, పక్షిటూరిలో ఇరుగుపొరుగులు పైపైకి యెసలేని ఆనందాన్ని వెలిబుచ్చినా లోలోన విద్రూరంగా కొనసాగుతున్నారు ఆమె గర్భవతిని గూర్చి. లోలోన విషం నింపుకుంటూనే వేడుకలు కొనిచ్చుకున్నాడు వెంకయ్య వెంకయ్యకో వుత్తరవారసుడు పుట్టబోతున్నందుకు ఆతిదుఃఖ్క బంధువులందరూ ఆనందించినవాళ్ళే

సంక్రాంతి పండుగ వచ్చిపోయిన నెలరోజులకు ఒక సంఘటన జరిగింది. రహస్యంగా ఏదో మందు తీసుకొచ్చాడు వెంకయ్య జాని వివరాలనుగూర్చి తిరచి తిరచిఅడిగింది సూరమ్మ చెయ్యకు తోటను నక్కలు మనుబాధపెడుతున్నాయనీ, ఆ మందు వాసనచూస్తే అవి దిస్తాయనీ చెప్పి తప్పించుకున్నాడు వెంకయ్య

చీకటి పడగానే తోటవైపు బయలుదేరాడు పతిగాడు ఈ మధ్యన తోటిగా వాడు బాగుండడం లేదు ఏదో పిచ్చిపట్టిన వాడిలా తిరుగుతున్నాడు. మూలికందులో వి ముందో తెలియడంలేదు. ఎన్ని సార్లడిగినా చెప్పడు "ఇవాళ చేలాకెళ్లకు-నీ మనసు బాగు లేదూ గంజిదాగి పొంగో" అంది "లేదు వెళ్ళాలి తెల్లారు జామున కాగు గితిప్పాడు కాపు అవసరే యీ మధ్య తెగయెగిరి పడుతుండాడు జా మాదా" అన్నాడు పతిగాడు. మూలి జాలిగా లోనికి పిలిచింది మొగుణ్ణి "ఇదిగో-నీకంత బాధ లేకుంటే కుతంత మూపెయ్యగూడదూ మనకేం-పాటకపోల్లకి- ఈ అయ్యగా పంటే ఇంకోరు జా మాటేని రేపటి నుంచి మూపెయ్" పతిగాడికి కళ్లు మెదిలాయి నిజమే అనుకున్నాడు "అలాగ్గే-రేత్రి చెప్పి రేపటి నుంచి పదిలేస్తా" అని బయట దేరాడు రెండడుగులు వేశాడో లేదో మళ్లీ వెనక్కి పిలిచింది మూలి "ఏంటో దిగులుగా వుండాడి రేతిరికక్కడే పడివుండూ" (ప్రార్థనా పూర్వకంగా దుఃఖ నూదనలతో చూచింది "ఏడికావో వెళ్ళి తీరి" అంటూ వదుతుతో వెళ్ళాలి కెళ్ళాడు.

పొలం చేరుకునేసరి భాగా చీకటి పడ్డది, గొడుపోతులికి గడ్డి పడేసి, గానుగుకాల కలయ జూసుకుని అక్కడే బండిక్రింద బట్టగడ్డి పరచుకుని వొళ్లు వంచాడు నిద్ర పరిగా పట్ట లేదు కలతలే అన్నీ మెదడులో

సుమారు రెండు ఝాములు రాత్రి గడిచింది. వెంకయ్యగారి చెరుకు తోటలో కెవరో జరజరా ప్రవేశించారు. గానుగశాలలకా యెవరికోసమో అన్నట్లు వెదకారు చివరకు ఆ వ్యక్తి పతిగాడున్న బండి దగర నిలబడున్నాడు చుట్టూ కలికి చీకటి ఆవరించి వుంది. ప్రక్కవున్న పంటబోదగల లాడుతోంది యేటి నీటితో. దూరపు పక్కలు కూతలు వున్నగా వినిపిస్తున్నాయి పతిగాడు మొద్దు నిద్దరలో ఏదో కలవరిస్తున్నాడు- లేదు దొరా-వాతిప్పంలేదు నేను నీ బానిసను-కామందు లేం చెబితే అదే చెయ్యాలి లేకుంటే బతుకు లేదు." అగంతుకుడు చేతితో దోస్తే వాడి ముక్కు దగ్గర వుంచుతున్నాడు బలిష్టమైన దేహంగల పతిగాడు కొంచెం దిగి చేతితో ముక్కు తుడుచుకున్నాడు. మళ్లీ నిద్ర మళ్లీ అవ్యక్త బలంగా ఆ ముక్కు దగ్గరేదో పదార్థం అదిమాడు గుర్రుపెట్టే వాళ్ళకు ఉక్కిరి బిక్కిరితో చటాలున లేచాడు-కళ్లు తెరచాడు కాని అప్పటికే వాడి తరాలు వాణ్ణి భూమిపేసి కుదించేస్తున్నట్లు పనికట్టాడు. ప్రయత్నించి బలవంతంగా తన కుడిచేతితో ముక్కు దగ్గరగా వున్న చేతి మణికట్టు గట్టెగా పట్టుకున్నాడు అప్పటికే వాడి వాడులు స్వాస్థ్యం తప్పాయి మణికట్టునుబట్టి ఏం పనికట్టాడో "దొరగారూ - నా తప్పు కాదండి నేను మీ బానిపోడ్డి ఆడకామందులదేనండి ఆ కడిం అంతా" అంటూ దభాలున కూలబడ్డాడు గొడుపోతు విక్రమంగా అరిచింది పొలేరుపం-శబ్దం తేయనకు పెలకూలి విలవిల దన్నుకున్నట్టు అరగంటపేపు కొటుమిటలాడి కాళ్ళవేగంగా నన్నుకుంటాడు పతిగాడు. వెంకయ్య వళిపోయాడు

గూడెంలో గుడిసెలో పడుకున్న మూలికి పీడ కలొచ్చింది. తన పెని మిటి గొంతు రెండు కేకులతోను పీక్కుంటూ భీభత్సంగా అరుస్తున్నాడు "మూలీ-మూలీ-లెగవే-బలిమిని నా తపనం దీపేస్తున్నాడు" (క్రుళ్లిపడి మంచంమీదనుంచి లేచింది ఎప్పుడూ లేని దీవాడు ఈ కరెందుకు రావాలి చీకటిలో కలి విరగబోసుకొని కాపు యింటికి పరుగెత్తింది దాని అరుపు విని మూరమ్మ కలుపు తీసి "వాడు ఇంకేకి రా లే పే-చెలాగా వాడు కున్నాడేమో" అంది ఎక్కా యి నిచెలోకి పరుగెత్తింది మూలి తెల్లవారు రుఘాము దారిలో గడ్డు వుల్లో పొగ మొక్కలు జాలిగా విలపిస్తున్నట్లు మంచుబిందువులు వచ్చిరెక్కల మీద నుంచి మెల్లగా జారుతున్నాయి మట్టు కాళ్ళలో గుచ్చుకుంటున్నాయి కొళ్లు తెలియడంలేదు దానికి చెరుకాకులు కాళ్ళకు గీచుకొని నెత్తురులు చిందుతున్నాయి.

గుండెలని యించుకుంటూ పరుగెడుతున్న ఆమెకు దూరంగా యెవరో యెదురొస్తున్నట్లు పనికట్టింది పొగుపొలం కాడిగట్టుదగ్గర వెంకయ్య తారసిలాడు "నీపాలేరు ఎక్కడున్నాడు దొరా" అంది ఆత్రుతతో "ఆరంగారు పడకూ వాడికి రాత్రి కాస్తడుపులో కొప్పిగా వుంది. ఇప్పుడే పోటు కొంచెం యెక్కువయిందట. మందు తీసుకొస్తున్నాను-నీవు పోయి జాగ్రత్తగా చూస్తూ వుండు" అని తిప్పి పన్నాడు వెంకయ్య రాత్రి కడుపు నిండా తొన్నాడు తిన్న గాడికి కడుపునొప్పి రావడం వేదనే అను కొని ఆమె ముందుకు పాగింది.

ఖండివగ్గర దీపమేళా లేదు. గాఢ నిద్రలోవున్నట్లు పడివున్నాడు పతిగాడు. గుండెబాదుకుంటూ లేప మొది పెట్టింది కాని వాడెలా లేస్తాడు. కాపుల కొరకరానికి బలియైపోయాడు. ఉన్నవాళ్ళంచేస్తే అది తెల్లుతుంది. తెల్లవారగానే పంస్కారం జరిపిం చేశాడు పతిగాడి మృతిదేహానికి.

చిటపటలాడుతూ చితి అంటుకు బడింది మూలమూలలనుం అగ్నిశిఖలు ఆకాశంలోకి పాలుకలు చాస్తున్నాయి బాలభానుని అరుణకిరణాలు చేరులు కలుపుతున్నాయి వాటితో మూరమ్మ చెట్టుక్రింద గూడెం పెద్దలంతా పతిగాడి బలాన్ని వాడి నిస్స్వార్థసేవని వాడి హుందానూ విశాయి తీసి శాఘించి పెదవులు విరుస్తున్నారు. మూలి-మహాయిల్లాలు గుండె రాయి చేసుకొని పెరిగా ఆ మంటలవైపే చూస్తోంది ఎంతటివాడికి ఎంతిలో ఎంతటిగతి పట్టింది-జరిత్తను నమ్మ లేకపోతోంది ఆ అమాయకురాలు

తిల్వాత తెలిశాయి మూలికి (అ పెళ్ళ పంగతులు పతిగాడి మరణం సహజమైంది కాదనీ, ఇరదు లో ఏదో రహస్యం వుందనీ, మునపటు వెంకయ్య దగ్గర రెండు పల్చకాగితాలు పుచ్చుకున్నాడనీ, గుండెలగి వాడు చచ్చిపోయాడనీ, ఇంకా ఇంకా యెన్నో పుకార్లు పుట్టుకొని మనుషులమధ్య మూసిపోయాయి. పూళ్ళో ఆ నోటా ఆ నోటా-విధి ఏమైతేనేం ఆమె మాత్రం వొకమూగజీవం ఈ సమాజంలో జంట లో పాతుకుపోల్పోయిన కపోతం

5

వెంకయ్యకు కొడుకుబుటి ఆరు నెలలయింది సత్యనారాయణపేరు పెట్టుకున్నారు బారసాలకి వెంకయ్యకు తెలియకుండా మల్లారెడ్డికొని పంపింది మూలికి సూరమ్మ. అది చూసుకొని గ్రుడ్డ నీళ్ళు కుక్కుకొందిమాలి. ముఖచిహ్నాలు తున్నా గాయం మళ్ళీ ఆమె మనసులో రేగింది ఆవాళేటి చంద్రుడూ, పతిగాడియేడుపూ ముందు మెదిలాయి రాత్రిల్లా కుమిలి కుమిలి యేడ్చింది

కుటుంబాడు కృతజ్ఞతా సూచకంగా కాపుల యింటికి వెళ్ళింది పెరట్లో అరుగుమీద అడుగుపెట్టాడుఆర్నెల్ల పసిపాప అద్భుతంగా తిల్లిపోలికి- ఆ ఎరుపురంగు, నన్నముక్కు, చిలకవ్వు పుణికి పుచ్చుకున్నాడు వెంకయ్య పాలంలోకి వెళ్ళాడు పసిపాపనీ, కాలు కున్న మామిడి పందెల గోవర్ధనాలనీ, మెడలో పూసు పొదిగిన ఆంజనేయు లబిళ్లనూ, చెవులుకున్న యెర్రరాళ్ళ పేపకాయలనూ ముద్దుగా చూస్తూ కొబ్బెరచెట్టుకిందే కూర్చుంది. తినధిర్త పాలెర్రెప్పటనుంచి వాళ్లకి విశ్వర్యం తుకుంటాని చెప్పుకుంటూనా వుళ్ళాళ్ళ

అప్రయత్నంగావున్న ఆమె చూపు దటాలున అరుగు చివరికి ప్రాకి పాపాయి అగడం పైపడ్డది అతిడు తన దగ్గరకు రావడానికి తాపత్రయపడుతున్నటుంది-హఠాత్తుగా ఆమెకు భయం కలిగింది పాపాయి అరుగుమీంచి క్రింద పడతాదేమో

ఒక్క గంతేసి పాపనెత్తుకొంది పడకుండా ఆ పసికూన ఆమె యెదుమీద వాలి యెంతో ఆనందించాడో ఆమె క్రుతజ్ఞతాపూర్వకంగా గుర్తించ కలిగింది తల్లిగన్న ఆప్యాయంగా ఆమె గుండెలకు హత్తుకున్నాడుపాప వొక్కసారి యొక్కడ నుండి వచ్చాయో ధారాపాతంగట్టాయి కన్నీళ్ళు స్వప్నాన్నికై ప్రాకులాడుతున్న ఆపసిపాప పిలుపుమీద ఆమె పేడి కన్నీటి బిందువులుపడి దిగజారి పోతున్నాయి ఎంతసేపువరలా ఉండిపోయారో-

"బాగున్నాడా పాపాయి" అన్నట్లు అడిగింది సూరమ్మ ఆమె ఎంతో పేపటినుండి తనను చూస్తోందో అని తాడిలోయింది మూలి బాగుండి కేవుమ్మా చిన్న కాపు-రేపటినుండి పెత్తనం యీ బాబుదే అచ్చుతిల్లి పోలిక-ఎంపుస్నాం చేసుకున్నారమ్మా అంది హృదయంలో లేని పంతో పాన్ని పలికిబుచ్చుతూ ఈ మాటలు వింటూ సూరమ్మ నిస్సహాయపోవాగింది ఆమె ఊపూ ఎంతో పవక్కువోతోంది పనస్సు తినపడుతోంది అదీనికాగ పెలిపించా అనులు సంగతి-పతిగాడు చెప్పకుండా వుంటూనా" అమె గాభరాపడడం చూచి యేమీ అర్థంకాని మూలి భయంతో ఇదుగో పమ్మాపాప-లేకలేక పుట్టాడు-కష్టపడి కనుకున్నాను-ఇంత జాలమైతే యెలా గుండే ఇంతో గడియారికే అనుకుమోద మంచి క్రిందబడేశారు" అంటూ పాపా యిని గుమ్మంలో కూర్చోబెట్టింది కన్న తల్లిని విడచినంతకన్న యొక్కటగా విలపించాడు పత్యాయాయణ.

"ఏంటో కి-ఎపుడేనా తీరికగా వున్నపుడు తలంచుకుంటే నీమాటే జాలికలిగిస్తుంది ఎంతటి బారీమనిషి పతిగాడు-వాడడుగెట్టినచోట లక్ష్మీ తోడికి సలాపేది నిజంచెప్పకోవాలి గానీ బాజీచ్చినవాటినుంచి కొడుకే ఈ పంటలూ, బంగారం నిల్వ కొచ్చాయి యీ సంపారంలో" అంటూ మూలిని నోరూరుస్తూ పాపను పదే పదే హృదయానికి హత్తుకొంది మూరమ్మ

"వల్లోప్లానమ్మా" అంటూ కలవు పుచ్చుకుంటున్న మూలికి సూరమ్మ కుంచెపుబియ్యం కొలిచి పాతచీర యిచ్చింది అవి పుచ్చుకొని మళ్లీ తూంచేమూలి ఏకాసవిచేసి పెడుతూం డవే యింటిలో-కసవుపూడ్చి కల్లాపు చల్లి బాగా వుండు-పేడదిద్దు గానీ-ఇక్కడే ఇంటివి గని పెట్టుకుంటే కాస్త తిండానికి పెడుతూంటాం లే-"అని "అవునుగాని చిన్న జానివి గారు-మళ్లీ మనుపు చూసుకోలేక పోయావా?" ప్రశ్నించింది జాలిగా "ఆడు పోయాక మనుపెందుకండి-అలాంటిమనిషే వుండిం కలేమిటి పేనుపోతే ఆడు మళ్లి దేన్నే జాకట్టు కున్నాండి - అడినుపేయేరా పమ్మ తప్పించి యెత్తుకెళ్తుపరాల బోగే పొ పంటే వొప్పుకున్నాడాండి-" అని కళ్లనీళ్లు నింపిందిమూలి తాను దొంగిలించిన అమెహృదయంలో జాగరబడ్డ అమూల్యరత్నం జారి తప్పిందని మంగైన యెరుంగని-అనుకోలేని-నిర్మలమైన పరోపకారం లాంటి మనుష్యుమూలిది మరుబాటమం డి మళ్లీ వూడిగం ప్రారంభమైంది

6

కాలగర్భంలో యెన్నో వసంతాలు దొర్లిపోయాయి ప్రతి వసంతం మూలి జీవితంలో మోదును యిగరబెట్టిం దేగాని ఆశలు చిగిరింప లేకపోయింది ఆ పరిణామానికి దారేది? పదిహేనేళ్ల యీమధ్య ఆమెలో యెన్నో మార్పులు వచ్చాయి ఒకదానికంటె ఇంకొకటి కష్టాలు మిక్కుటంగా ఆమెను క్రుంగ దీశాయి-మొన్ని మొన్నటివరకూ మూలి పైపు మిత్రుగా మిడిసిపడుతూ, రకరకాల యెరలు చూపుతూవుండేవాళ్లు ఆశలు చాలించుకున్నారు. ఆమె యౌవ్వనం మారిపోయింది మనిషి చూడడానికి అసహ్యంగా తయారైంది కోడా తెల్లవారకుండా లేవడం, వెంకయ్యగారి కసవూడ్చడం, పేడకెయ్యడం-యెన్ని పందలరోజులు గడిపింది-ఈ బాడకాచారికి ప్రతిఫలం ప్రొద్దున్నే చలిది గంజి-మధ్యాన్నమొముద్ద కనికారం కలిగితే దుట్టముక్క ఏదానికోసారి కడుపులేకుండా పండితే కళ్లంలో వొకట్ట-చేడుగింజలు. వెంకయ్యకు వార్ధక్యం బలిసినకొద్దీ కళాకాలిపం, విసుగుదల ఎక్కువయ్యాయి ఆయనకు పెత్తనం మాత్రం ఆయనదే కొగానూరమ్మ నానాటికి భారీకరణం అలవాటు చేసుకుంది. ఆమె చేతి తలవ పడిపోంది దాకా ప్రాకింది అక్కడా అక్కడా ఆలిల్లి చల్లని తలి అని పెదవాదలు చెప్పకుంటున్నారు.

సత్యనారాయణ పొలం పనులూ, వ్యవసాయ విశేషాలూ చక్కదిద్దుకుంటున్నాడు తండ్రికి మించిన కొడుకు కనిపించుకున్నాడు తల్లిదాత్రి త్వం అతనిలో వెలిగింది

ఒకరాడు మా దిగగూడెం అంటు కొని పొంతం కాలిపోయింది బాళ్ళంతా వెంకయ్యగారింటి కొచ్చారు ధర్మంచెయ్యమనివెంకయ్య పొలంగూరికెళ్లాడు. పత్యాయాణ గుండె కరిగిపోయింది టీటులో తాళ్ళు తిలకొక రెండూ యిచ్చాడు కొట్టుకోమని ఇంటికొక రెండు పంచాలచొప్పున జొన్నలు కొలిపించాడు

పొదుగూరినుంచి తిరిగొస్తున్న వెంకయ్యదారిలో వున్న తిను గడువులో యెదురో తాళ్ళు కొడతూం డంచూసి అడిగాడు "పతిగాడి పెళ్ళాం మూలి గొట్టుపుండండి వాళ్లి కొంచలు మొన్న రేత్రి కాలిపోయాయిగాదూ చిన్నబాబుగాడ ధర్మం చేశాయట" అన్నాడు వాళు "ఏజిసి పట్టుంది అగండి చెట్టుమీద గొడ్డెళ్ళారం టే కూట దక్కుడు" అని ఆదలించి పణుకుక్కుంటూ ఇంటికొచ్చాడు "సత్యిం నువ్వు గూడెంలో వాళ్లకి తాళ్ళిచ్చావా?" కోపంగా అడిగాడు అవునయ్యా! పాపం నిన్న రాత్రి గూడెం తగలడిపోయింది, పిల్లా పెల్లాతో తాళ్ళు ఏడుగుంటే చూడలేక కొట్టుకోమన్నాను" అన్నాడు సత్యనారాయణ

కొడుకు పైవారటి తీరకుండా పెతాను గడించినపస్తికరగచెకు తున్నట్లనిపించింది వెంకయ్యకు అందులోను మాదిగవెధవలంటే మహామంట-వాళ్లు యిళ్ళు తిగలడపలపిండే అనుకున్నాడు "మాదిగవెధవలు-వాళ్లకొంచలు కాలేయని మనకొంచలు ధార పోస్తావు" అన్నాడు కోపంతో కొడుకు మందలిస్తూ-అక్కడంలో యెన్నో యేళ్లక్రిందట తినఇంట్లో జరిగిన ఈదంతాల అనుమానం అతని కళ్లముందు మెదిలింది పతిగాడు ఒకవారి తన యెదుట నిలిచి తినట్టు విచిత్రంగా చూసున్నట్లు తోచింది.

"అదేంటయ్యా అలా అంటావ్- కతిశత్యాన్ని కూడ ప్రదర్శిస్తున్నాడు అలాంటివాళ్లకంతా పెట్టడానికేగా మనకీసంపదలిస్తా భగవంతుడు అందులోను మనగూడెం చూచి నేర్చుకోవాలి సత్యిగోలులు వూడిగానికి పెటుంది పేరు" అంటున్న మాటలతో తోకత్రొక్కిన త్రాచైపోయాడు వెంకయ్య "చాలే వెధవమాదిగ పేలాపనా నువ్వూనూ" అన్నాడు

ఆమాటతో యెన్నడూ కలగని దుఃఖంలలిగింది పత్యాయికి పొరుమయా అవమానమా పుల్లు మొగ్గాయి ఏవిధిలో మూలి వాకిలి వూడుస్తూవుంది విర్రాంతిపోయి యీతండ్రీకొడుకు పుల దోరణి చూస్తూవుంది మూలియెదురుగా తినంత తిట్టుతిట్టడం మరీ తంపేసింది పత్యాన్ని-అతిట్టు అతని కడుపులోంచి ప్రేవులను బయటకు లాగసినట్లయింది మనుష్యులోంచి మానాళ్ళిగా నా వాలి తొలిపేంది గిరుకుపవ మల్లి కదిలో కెళ్లి మందం పైవాలి పక్కి పక్కి యేడ్వడం ప్రారంభించాడు పత్యాం

మూరమ్మ మూసింది కొడుకుని ఆతడు దుఃఖించడం పహింద లేక పోయింది "ఇదేంఖర్మం వారాయణా" అని ప్రక్కున చేర్చుకుంది" పాపం! ఇళ్లన్నీ కొలిపోయి నిర్వాస్యులై దీనులుగా వున్న వాళ్లకి సహాయం చెయ్యగూడదు- కోడిమూసీంది మొదలు కన్నమాసేవరకు అకస్మజీవులు చెట పోర్చి నువకు చాకిరీ చేసి, మనం ఇచ్చిందే పుచ్చుకొని సంతో షంగా పెడతాయి మరం, మన సంపదలు, మనపైపు పద్దులు వాళ్లరక్తమాంసాలు వల్లనేగాదు పేపుగుతూంటా-వాళ్లకి కాలుకు తాళ్లు ఇచ్చేనని వాన్న నమ్మ మాదిగ వెధవ అన్నాడు"అని దుఃఖం ఆపుకోవడానికి ప్రయత్నించాడు పెరటి గుమ్మంలోంచి మూలియు దంతో చూస్తూనే వుంది

ఆంతక తిట్టుతిట్టాకా పోనిలే వాయనా గుండెలేని మీ పాపకంటే వాళ్లే ఎన్నోట్లు నయం అన్నంతి మత్రాన తప్పు లేదులే మాది గాళ్లు మాత్రం మనుషులు కారూ- "అంటూ వ్యాఖ్యానిస్తున్న తల్లి కండ్లలోనుండి దిగజారే అశ్రుకణాలను చూడలేక జాలిని రెక్కలుపుతూ "ఏదుస్తుపా పందుకే అమ్మా" అని ప్రశ్నించాడు సత్యం "ఏమీ లేదు" అని ముడిగా సమాధానమిచ్చి కొంతతో కళ్లదుడుచుకుంటూ పెరటివేపుమ్మం వైపు తిరుగుతున్న తిరగాకా తమను చూస్తూ కొయ్యబారుతూన్న మూలిని గుర్తించింది ఆప్రయత్నంగా సూరమ్మ కనుకొలకులనుండి ఎంత అప్రయత్నించినా ఆగకుండా రెండు బుగ్గలపై అశ్రుకణాలు పైకి కుబికాయి.

సర్దార్ పటేల్

(7 వ పేజీ తరువాయి)

ఇందువల్ల 50 పౌనుల స్కూలర్ షిప్ లభించింది. మంచి వాలుంటర్నులతోపాటు ఫీజు చెల్లించవలసిన అవసరంలేకుండా పోయింది. ఇవాటు పుత్రకాళ్ళిద్దరి ఎన్నామనట్లు జవాబుల్ని చదివి ఆశ్చర్య పోయారట! ఫీస్ జస్టిస్ స్కూలంటు గారుగూడా ఈయన్ని మెచ్చి, కోర్టులో ఉన్న తి పదిన్ని ఈయన కీయవలసి వచ్చిగా కేవలం 12 పౌండ్ చేశాడట! ఇంగ్లాండునుండి వచ్చాక అహమ్మదాబాద్ లో ప్రాక్టీసు మొదలెట్టాడు. వందలకొలది ధనం గడించాడు ప్రఖ్యాతి లాయరుగా పేరుపొందాడు

ఈ సమయంలోనే గాంధీగారి సత్యాగ్రహోద్యమం ప్రారంభమైంది దేశసేవలో ప్రజలకుత్సాహం కలిగింది

ఈ సత్యాగ్రహం మొదట వల్లభ్ భాయిని ఆకర్షించ లేకపోయింది అందుచే వల్లభ్ భాయ్ మిత్రులతో ఆనే వాడు గాంధీజీ చెంతవారిపద్ద శంఖం ఊదడంవల్ల ప్రయోజన మేమున్నది? బ్రిటిషు భాగవతం వివిపించినట్లుంది పేరి పట్టుదల

కాని గాంధీ గుజరాతు రాజకీయాల్లో పాల్గొనే పరిక్షి వల్లభ్ ఉండలేక పోయాడు జవేర్ భాయ్, వల్లభ్ భాయ్, ఇరువురు కలసి మాట్లాడాడ దేవ సేవలో ఒకరు పాల్గొనాలని, కుటుంబరక్షణకొరకు బాధ్యత వహించాలని నిశ్చయించారు వల్లభ్ భాయ్ మొదట కుటుంబపోషణకి బాధ్యత వహించాడు. జవేరు భాయ్ సత్యాగ్రహోద్యమంలో పాల్గొన్నారు తిల్వాత వల్లభ్ కూడా చాలా ఉత్సాహంతో పని ప్రారంభించాడు వాళ్ళు పుర సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలోను, బార్దోలీ సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలోను పాల్గొన్నాడు పేరి పేరు పెద్దయూలల వ్యాపించింది పేరి పేరు పెద్దవిశేషకి ఆ కాలపు ఆంగ్లోద్యోగులు గూడ గడగడ వణకేవారు బార్దోలీ సత్యాగ్రహంలో పేరి కార్యదీక్ష, పట్టుదల, ధైర్యం, ప్రజలు గుర్తించారు తిల్వాతి దండీసత్యాగ్రహంలో పాల్గొని జాలు పెలలు జైలు కెళ్లారు. జైలులో 15 పౌనుల బరువు తగ్గారు జూలై 26-తి రేదీ విడదలయ్యాక లోకమాన్యుని స్థానంలో అధ్యక్షుడయ్యాడు

ఆగస్టు ఒకటవ తేదీన తిలక్ జన్మదినోత్సవము జరిగింది పాయంత్రం 4 గంటలనుంచి మరుసటిదినం 8 గంటలవరకు ఉత్సవం సూర్యమ్మయంలో పెలివిపారు లాఠీ ఛార్జి జరిగింది వందల కొలది గాయపడ్డారు వల్లభ్ భాయ్ కి తిరిగి మూడు మాసములు శిక్ష విధించబడింది మరొక పర్యాయము 3 నెలలవరకు జైల్లో గడిపారు ఆగస్టు 42 లో జరిగిన సత్యాగ్రహంలో పేరిది ప్రధాన పాత్ర

1947 లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక పేరు భారతదేశ ఉపప్రధానయ్యారు చిన్న చిన్న స్వతంత్ర్య రాజ్యాల్ని ఏకం చేశారు అవసరమైన చోట్ల కఠినత్వాన్ని కూడ ప్రదర్శిస్తున్నారు అందుకే పల్లభ్ భాయ్ మిత్రులతో ఆనే వాడు గాంధీజీ చెంతవారిపద్ద శంఖం ఊదడంవల్ల ప్రయోజన మేమున్నది? బ్రిటిషు భాగవతం వివిపించినట్లుంది పేరి పట్టుదల

కాని గాంధీ గుజరాతు రాజకీయాల్లో పాల్గొనే పరిక్షి వల్లభ్ ఉండలేక పోయాడు జవేర్ భాయ్, వల్లభ్ భాయ్, ఇరువురు కలసి మాట్లాడాడ దేవ సేవలో ఒకరు పాల్గొనాలని, కుటుంబరక్షణకొరకు బాధ్యత వహించాలని నిశ్చయించారు వల్లభ్ భాయ్ మొదట కుటుంబపోషణకి బాధ్యత వహించాడు. జవేరు భాయ్ సత్యాగ్రహోద్యమంలో పాల్గొన్నారు తిల్వాత వల్లభ్ కూడా చాలా ఉత్సాహంతో పని ప్రారంభించాడు వాళ్ళు పురసత్యాగ్రహ ఉద్యమంలోను, బార్దోలీ సత్యాగ్రహ ఉద్యమంలోను పాల్గొన్నాడు పేరి పేరు పెద్దయూలల వ్యాపించింది పేరి పేరు పెద్దవిశేషకి ఆ కాలపు ఆంగ్లోద్యోగులు గూడ గడగడ వణకేవారు బార్దోలీ సత్యాగ్రహంలో పేరి కార్యదీక్ష, పట్టుదల, ధైర్యం, ప్రజలు గుర్తించారు తిల్వాతి దండీసత్యాగ్రహంలో పాల్గొని జాలు పెలలు జైలు కెళ్లారు. జైలులో 15 పౌనుల బరువు తగ్గారు జూలై 26-తి రేదీ విడదలయ్యాక లోకమాన్యుని స్థానంలో అధ్యక్షుడయ్యాడు

ఆగస్టు ఒకటవ తేదీన తిలక్ జన్మదినోత్సవము జరిగింది పాయంత్రం 4 గంటలనుంచి మరుసటిదినం 8 గంటలవరకు ఉత్సవం సూర్యమ్మయంలో పెలివిపారు లాఠీ ఛార్జి జరిగింది వందల కొలది గాయపడ్డారు వల్లభ్ భాయ్ కి తిరిగి మూడు మాసములు శిక్ష విధించబడింది మరొక పర్యాయము 3 నెలలవరకు జైల్లో గడిపారు ఆగస్టు 42 లో జరిగిన సత్యాగ్రహంలో పేరిది ప్రధాన పాత్ర

1947 లో స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక పేరు భారతదేశ ఉపప్రధానయ్యారు చిన్న చిన్న స్వతంత్ర్య రాజ్యాల్ని ఏకం చేశారు అవసరమైన చోట్ల కఠినత్వాన్ని కూడ ప్రదర్శ